

SERMAYE PİYASASI KURULU

Vadeli İşlem ve Opsiyon Sözleşmeleri

SPK Yatırımcı Bilgilendirme Kitapçıkları-8

SPK Yatırımcı Bilgilendirme Kitapçıkları-8

Uyarı:

Bu kitapçık yatırımcıları (tasarruf sahiplerini) bilgilendirmek amacıyla hazırlanmıştır. Bu kitapçıkta ki bilgilere dayanarak alınacak yatırım ya da benzeri kararların sonuçlarından Sermaye Piyasası Kurulu sorumlu tutulamaz.

**Bu kitapçığın tüm hakları Sermaye Piyasası Kurulu'na aittir.
© Copyright**

Sermaye Piyasası Kurulu (SPK)

Web Adresi: <http://www.spk.gov.tr/>

Adres: Eskişehir Yolu 8. Km. No:156
06530-ANKARA

Tel: (0312) 292 90 90

Faks: (0312) 292 90 00

Ankara, Mart 2007

İÇİNDEKİLER

- **VADELİ İŞLEM SÖZLEŞMELERİ**
- *Vadeli İşlem Sözleşmeleri Nedir?*
- *Vadeli İşleme Konu Olabilecek Araçlar Nelerdir?*
- *Vadeli İşlem Piyasalarında Hangi Amaçlarla İşlem Yapılır?*
- *Vadeli İşlemlerin Sağladığı Avantajlar Nelerdir?*
- *Vadeli İşlem Piyasalarında Nasıl Pozisyon Alınır?*
- *Ters İşlem (Pozisyon Kapatma) Ne Demektir?*
- *İşlem Teminatları*
- *Takas Merkezi*
- *Ülkemizde Vadeli İşlem Sözleşmelerini Nasıl Alıp Satabilirim?*
- *Vadeli İşlemler ve Opsiyon Borsasında Hangi Ürünler İşlem Görmektedir?*
- *Vadeli İşlem Sözleşmesi Alım/Satım Emirlerimi VOB'a Nasıl İletebilirim?*

- **OPSİYON SÖZLEŞMELERİ**
- *Opsiyon Sözleşmesi Nedir?*
- *Opsiyon Sözleşmelerinin Türleri*
- *Opsiyon Sözleşmelerinin Altındaki Mantık Nedir?*
- *Ülkemizde Opsiyon Sözleşmeleri İşlem Görüyor mu?*

- **YATIRIMCILARIN DİKKAT ETMESİ GEREKEN KONULAR**
- *Risk Nedir?*
- *Vadeli İşlem ve Opsiyon Sözleşmelerinde Risk ve Risk Bildirim Formu*

VADELİ İŞLEM VE OPSİYON SÖZLEŞMELERİ

1) VADELİ İŞLEM SÖZLEŞMELERİ

Vadeli İşlem Sözleşmeleri Nedir?

Vadeli işlem sözleşmeleri, belirli bir vadede, önceden belirlenen fiyat, miktar ve nitelikteki malı, kıymetli madeni, finansal göstergesi, sermaye piyasası aracını ya da döviz alma ya da satma yükümlülüğü veren sözleşmelerdir.

Vadeli İşleme Konu Olabilecek Araçlar Nelerdir?

Vadeli işlem sözleşmeleri genellikle mallara (tarımsal ürün, enerji ürünleri, metaller gibi...), hisse senetlerine, hisse senedi endekslerine, faiz oranlarına ve döviz dayalı olarak düzenlenmektedir. Bunların yanı sıra, hızla gelişen günümüz mali piyasalarında değişen yatırımcı ihtiyaçlarına paralel olarak hava durumu, kredi riski gibi birçok farklı değişkene dayalı olarak düzenlenen vadeli işlem sözleşmeleri de işlem görmeye başlamıştır.

Vadeli İşlem Piyasalarında Hangi Amaçlarla İşlem Yapılır?

Vadeli işlem piyasalarında şu amaçlarla işlem yapılmaktadır:

Korunma Amaçlı İşlemler: Spot piyasada pozisyonu olup fiyat riskinden korunmak isteyen yatırımcılar gelecekteki fiyatı sabitlemek amacıyla vadeli işlem piyasasında işlem yaparlar.

Spekülasyon Amaçlı İşlemler: Spekülasyon amaçlı işlem yapan yatırımcılar fiyat hareketlerinden kazanç sağlamak üzere risk alırlar. Spekülatörler bu suretle piyasaların likit olmasını sağlarlar.

Arbitraj Amaçlı İşlemler: Aynı anda, aynı vadeli işlem sözleşmelerinin işlem gördüğü piyasalar arasındaki fiyat farklarından veya spot piyasa ile vadeli piyasa arasındaki fiyat farklılıklarından faydalanarak kar elde etmek amacıyla yapılan işlemlerdir. Aynı anda bir piyasada alım, diğer piyasada da satım yapıldığı için açık pozisyon taşınmamakta, yani herhangi bir risk alınmamaktadır.

Vadeli İşlemlerin Sağladığı Avantajlar Nelerdir?

Vadeli işlem piyasaları, spot piyasada ortaya çıkan risklerin ortadan kaldırılması ya da yönetilmesi, gelecekteki fiyat değişimlerine karşı bugünden alım-satım satım yapılması sonucu tarafların olası fiyat dalgalanmalarına karşı korunmalarını sağlar.

Vadeli işlem piyasaları üreticilere, ithalat ve ihracatçılara, portföy yöneticilerine, bankacılara ve yatırımcılara fiyatların gelecekteki seyirleri hakkında fikir vererek risk ve stok yönetiminde yol gösterici olurlar.

Vadeli işlem piyasalarında yatırımcılar, spot piyasalara oranla daha düşük miktarlarda sermaye ile işlem yapabilme şansına sahiptirler. Spot piyasalarda işlem tutarının tamamı tahsil edilirken, vadeli piyasalarda işlem tutarına oranla daha düşük miktardaki teminat tutarı ile işlem yapılabilmektedir.

Vadeli İşlem Piyasalarında Nasıl Pozisyon Alınır?

Vadeli işlem piyasalarında alınan pozisyon türleri şunlardır:

Uzun Pozisyon: Vadeli işlem sözleşmesi satın alarak uzun pozisyon alan taraf, sözleşmenin vadesi geldiğinde sözleşmeye konu teşkil eden varlığı sözleşmede belirtilen fiyattan ve miktarda satın almak ya da nakdi uzlaşmayı¹ sağlamakla yükümlüdür.

Kısa Pozisyon: Vadeli işlem sözleşmesi satarak kısa pozisyon alan taraf, sözleşmenin vadesi geldiğinde sözleşmeye konu teşkil eden varlığı sözleşmede belirtilen fiyat ve miktarda satmak ya da nakdi uzlaşmayı sağlamakla yükümlüdür.

Ters İşlem (Pozisyon Kapatma) Ne Demektir?

Vadeli işlem sözleşmelerinde ters işlem (pozisyon kapatma); aynı özelliklere sahip sözleşmede sözkonusu sözleşmenin işlem gördüğü piyasadaki son işlem gününe kadar uzun pozisyon karşısında kısa pozisyon, kısa pozisyon karşısında ise uzun pozisyon alınarak, pozisyonun tasfiyesidir.

Uzun veya kısa pozisyon sahibi olan taraflar pozisyonlarını kapatmak istediklerinde, kısa pozisyon sahibi iseler aynı sözleşmede alım, uzun pozisyon sahibi iseler aynı sözleşmede satım yaparak sahip oldukları pozisyonu kapatabilirler.

¹ Nakdi uzlaşma, sözleşmenin vadesinde sözleşmeye konu teşkil eden varlığın teslimi yerine, sözleşme fiyatı ile sözleşme üzerine yazılan varlığın spot piyasa fiyatı arasındaki fark üzerinden hesaplanacak tutarın ödenmesi anlamına gelmektedir.

İşlem Teminatları

İşlem teminatları vadeli işlemler piyasasının güvenlik mekanizmasıdır. Sözleşmelerde pozisyon alan tarafların her birinin belirli bir teminat yatırması zorunludur. Yatırımcılar, pozisyon açılırken öncelikle işlem yapılacak sözleşme için öngörülen azami günlük fiyat hareket limitine yakın başlangıç teminatı yatırmak durumundadır. Teminatlar piyasadaki günlük fiyat hareketleri karşısında güncelleştirilir ve sürdürme teminatı adı verilen, korunması gereken alt düzeyin altına düşmemesi için gerektiğinde tamamlanır.

Takas Merkezi

Vadeli işlem piyasasında takas merkezi, alıcı karşısında satıcı, satıcı karşısında alıcı konumuna geçerek katılımcıların hak ve yükümlülüklerini teminat altına alır. Başka bir deyişle karşı taraf riskini ortadan kaldırır. Takas merkezi ayrıca, işlem teminatları ile oluşan kar ve zararı günlük olarak ilgili hesaplara aktarır.

Ülkemizde Vadeli İşlem Sözleşmelerini Nasıl Alıp Satabilirim?

Ülkemizde 2002 yılında kurularak, 2005 yılında faaliyetlerine başlayan Vadeli İşlem ve Opsiyon Borsası A.Ş. (VOB) vadeli işlem sözleşmelerinin alınıp satılacağı mevcut durumdaki tek borsadır.

Vadeli İşlemler ve Opsiyon Borsasında Hangi Ürünler İşlem Görmektedir?

Mevcut durumda VOB'da faiz, döviz, endeks, altın ve emtiaya dayalı olarak düzenlenmiş vadeli işlem sözleşmeleri işlem görmektedir. VOB'da işlem gören bu sözleşmelere ilişkin detaylı bilgilere www.vob.org.tr adresinden ulaşabilirsiniz.

Vadeli İşlem Sözleşmesi Alım/Satım Emirlerimi VOB'a Nasıl İletebilirim?

Eğer VOB'den vadeli işlem sözleşmesi almak istiyorsanız, VOB'a üye kuruluşlara başvurmanız gerekmektedir. Borsaya üye olabilecek kuruluşlar Sermaye Piyasası Kurulu'ndan türev araçların alım satımına aracılık yetki belgesi almış aracı kurum ve bankalardan oluşmaktadır.

2) OPSİYON SÖZLEŞMELERİ

Opsiyon Sözleşmesi Nedir?

Opsiyon sözleşmeleri opsiyonu alan tarafa, ödediği opsiyon primi karşılığında, belirli bir vadede veya belirli bir vadeye kadar, önceden belirlenen fiyat, miktar ve nitelikte ekonomik veya finansal göstereyi, sermaye piyasası aracını, malı, kıymetli madeni ve dövizi alma veya satma hakkı veren, satan tarafı ise yükümlü kılan sözleşmelerdir.

Opsiyon Sözleşmelerinin Türleri

İki tür opsiyon sözleşmesi vardır:

1. Alım Opsiyonu: Sözleşmeyi alan tarafa gelecekte belirli bir miktarda varlığı, belirli bir fiyattan alma hakkı veren opsiyon sözleşmesidir.

Yatırımcı ilgilendiği varlığın fiyatının yükseleceğini düşünüyorsa bugünden ilgili varlığın fiyatını sabitlemek için alım opsiyonu satın alır.

Vade geldiğinde alıcı taraf spot piyasadaki menkul kıymetin fiyatı ile opsiyon sözleşmesindeki fiyatı karşılaştırarak opsiyonu kullanıp kullanmayacağına karar verir.

2. Satım Opsiyonu: Sözleşmeyi alan tarafa gelecekte belirli bir miktarda varlığı, belirli bir fiyattan satma hakkı veren opsiyon sözleşmesidir.

Satım opsiyonu alan taraf ileride fiyatların düşeceğini beklemektedir. Fiyatlar düşerse opsiyonu kullanır. Fiyatlar yükselirse opsiyonu kullanmaz. Bu durumda zararı ödediği prim kadardır.

Satım opsiyonunu satan tarafın beklentisi ise fiyatların yükseleceği yönündedir. Opsiyonun kullanılmayacağını veya fiyatın aldığı prim kadar yükselmeyeceğini düşünmektedir. Satan tarafın amacı, aldığı prim kadar kar elde etmektir.

Opsiyon Sözleşmelerinin Altındaki Mantık Nedir?

Herhangi bir opsiyon sözleşmesi, satın alan tarafa kullanım fiyatı olarak adlandırılan, önceden kararlaştırılan bir fiyattan alım-satım hakkı verdiği için dolayısıyla satın alan taraf bu hakkını kazançlı olduğu zaman kullanacaktır.

Opsiyonu satan taraf ise sözleşmeyi alan tarafın hakkını kullanmak istemesi halinde alım ya da satım yükümlülüğünü yerine getirmesi gerekmektedir. Ancak, opsiyonu satın alan taraf, bu hakkına karşı opsiyonu satan tarafa opsiyon primi adı verilen bir ücret ödemek durumundadır. Opsiyon sözleşmesini alan tarafın riski ödediği primle sınırlı iken satan tarafın yükümlülüğü sınırsızdır.

Ülkemizde Opsiyon Sözleşmeleri İşlem Görüyor mu?

İlgili mevzuat uyarınca, Vadeli İşlemler ve Opsiyon Borsasında opsiyon sözleşmeleri işlem görebilir, ancak mevcut durumda bu Borsada opsiyon sözleşmeleri işlem görmemektedir.

3) YATIRIMCILARIN DİKKAT ETMESİ GEREKEN KONULAR

Risk Nedir?

Risk, temel olarak yatırım amaçlı kullanılan paranın ileride gerçekleşecek olayların belirsizliğinden dolayı kaybedilme tehlikesidir. Anaparanın geri ödenmeme riskinden başka, faiz riski, döviz riski v.b gibi yatırım aracının fiyatını ve dolayısıyla getirisini etkileyen riskler de vardır. Bir yatırımın riski ne kadar yüksekse, o yatırım için vaat edilen getiri de o kadar yüksek olacaktır. Yüksek riskli bir yatırımda eğer işler iyi gider ve vaat edilen getiri alınabilirse yatırımdan yüksek gelir elde edilmiş olacaktır. Ancak bu durumda doğal olarak, beklenen yüksek getiriyi elde edememe– hatta yatırılan paranın da kaybedilmesi - tehlikesi de daha büyüktür.

Yatırılan paranın kaybedilme tehlikesinin düşük olduğu yatırımlardan beklenecek getiri ise nispeten düşük olmaktadır. Buna göre, yatırım yapılırken herkesin ne kadar riske katlanabileceğini çok iyi tartması gerekir. Vaat edilen getiri yükseldikçe beraberinde riskin de arttığı unutulmamalıdır. Bu durum, mali piyasaların temel kuralıdır.

Bu çerçevede yatırım yaparken, yatırım araçlarının riske duyarlılıkları ve yatırımcıların riske katlanma dereceleri iyi değerlendirilmelidir.

Vadeli İşlem ve Opsiyon Sözleşmelerinde Risk ve Risk Bildirim Formu

Yatırımcılar vadeli işlem ve opsiyon sözleşmelerinin alım satımı sonucunda kar elde edebileceği gibi zarara da uğrayabilirler. Bu nedenle, vadeli işlem ve opsiyon sözleşmelerinde alım satım yapmaya karar vermeden önce piyasada karşılaşılabilecekleri riskleri anlamaları, mali durumlarını ve kısıtlarını dikkate alarak karar vermeleri gerekmektedir.

Vadeli işlem ve opsiyon sözleşmeleri çeşitli oranlarda risklere tabidir. Bu çerçevede, piyasada oluşacak fiyat hareketleri sonucunda aracı kuruluşa yatırılan teminatın tümü kaybedilebileceği gibi, kayıplar toplam teminatları dahi aşabilecektir. Kaldıraç etkisi nedeniyle, düşük teminatla işlem yapmanın piyasada lehe çalışabileceği gibi aleyhe de çalışabileceği ve bu anlamda kaldıraç etkisinin yüksek kazançlar sağlayabileceği gibi zararlara da yol açabileceği ihtimali göz önünde bulundurulmalıdır.

Bu nedenle, yatırımcıların işlem yapmaya başlamadan önce Sermaye Piyasası Kurulunun Seri:V No:46 “Aracılık Faaliyetleri ve Aracı Kuruluşlara İlişkin Esaslar Hakkında Tebliğ”in 57’nci maddesinde öngörüldüğü üzere “Türev Araçlar Risk Bildirim Formu”nu dikkatlice okumasında fayda bulunmaktadır.

SERMAYE PİYASASI KURULU
ve
SERMAYE PİYASASI KURULU İLE İLİŞKİLİ KURULUŞLARIN
İLETİŞİM BİLGİLERİ

Sermaye Piyasası Kurulu (SPK)

Web Adresi: <http://www.spk.gov.tr/>
Adres: Eskişehir Yolu 8. Km. No:156
06530-ANKARA
Tel: (0312) 292 90 90
Faks: (0312) 292 90 00

İstanbul Menkul Kıymetler Borsası (İMKB)

Web Adresi: <http://www.imkb.gov.tr/>
Adres: Reşitpaşa Mah. Tuncay Artun cad.
Emirgan 34467-İSTANBUL
Tel: (0212) 298 21 00
Faks: (0212) 298 25 00

Merkezi Kayıt Kuruluşu A.Ş. (MKK)

Web Adresi: <http://www.mkk.com.tr/>
Adres: Askerocağı cad. No:15
Süzer Plaza Kat:2
34367 Elmadağ-Şişli/İSTANBUL
Tel: (0212) 334 57 00
Faks: (0212) 334 57 57

Türkiye Sermaye Piyasası Aracı Kuruluşları Birliği (TSPAKB)

Web Adresi: <http://www.tspakb.org.tr/>
Adres: Büyükdere cad. No:173
1. Levent Plaza A Blok Kat:4
34394 Levent-İSTANBUL
Tel: (0212) 280 85 67
Faks: (0212) 280 85 89

Borsaya Kote Ortaklık Yöneticileri Derneği (KOTEDER)

Web Adresi: <http://www.koteder.org.tr/>
Adres: İş Kuleleri Kule-2 Kat:8
34330 4. Levent-İSTANBUL
Tel: (0212) 350 24 10
Faks: (0212) 350 24 11

Türkiye Kurumsal Yönetim Derneği (TKYD)

Web Adresi: <http://www.tkyd.org/>
Adres: Yıldızposta cad. Dedeman İşhanı
No:48 Kat:7 34349
Esentepe-İSTANBUL
Tel: (0212) 347 62 73
Faks: (0212) 347 62 76

İstanbul Altın Borsası (İAB)

Web Adresi: <http://www.iab.gov.tr/>
Adres: Rıhtım cad. No: 231-233
34425 Karaköy- İSTANBUL
Tel: (0212) 292 66 00
Faks: (0212) 292 66 18

İMKB Takas ve Saklama Bankası A.Ş. (Takasbank A.Ş.)

Web Adresi: <http://www.takasbank.com.tr>
Adres: Şişli Merkez Mahallesi Abide-i Hürriyet Cad.
Mecidiyeköy Yolu Sok. No: 286
34381 Şişli-İSTANBUL
Tel: (0212) 315 25 25
Faks: (0212) 315 25 26

Gayrimenkul Yatırım Ortaklığı Derneği (GYODER)

Web Adresi: <http://www.gyoder.org.tr/>
Adres: Nispetiye cad. Levent İşmerkezi
No: 6/2 Levent-İSTANBUL
Tel: (0212) 282 53 65 – (0212) 325 28 25
Faks: (0212) 282 53 93

Türkiye Kurumsal Yatırımcı Yöneticileri Derneği (TKYD)

Web Adresi: <http://www.kyd.org.tr/>
Adres: İş Kuleleri Kule-2 Kat:8
34330 4. Levent-İSTANBUL
Tel: (0212) 279 03 99
Fax: (0212) 325 16 45 – (0212) 279 07 44